

HAVZA MESLEK YÜKSEKOKULU

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ PROGRAMI

ISG 104 – FİZİK

Öğr. Gör. Cihan YAYLACI

GİRİŞ

ISG 104 – FİZİK

Hafta-3

3.VEKTÖRLER

ÖĞR. GÖR. CİHAN YAYLACI

3. VEKTÖRLER

3.1 Koordinat sistemleri

3.2 Vektörler

3.3 Vektörlerin bileşenleri

3.4 Vektörlerin toplanması

3.5 Vektörlerin çıkarılması

3.6 Birim vektör

Kaynaklar

Konuya özgü kavramlar

Vektörler, hem büyüklüğü hem yönü olan niceliklerdir.

- Hareket,
- Hız,
- Kuvvet,... gibi

Hem yönü, hem doğrultusu, hem de büyüklüğü,

Konuya özgü kavramlar

Sklalerler:

Yalnız büyüklüğü olan niceliklerdir,

Matematik, istatistik, mekanik,... gibi çeşitli bilim dallarında

- uzunluk,
- alan,
- hacim,
- yoğunluk,
- kütle,
- elektriksel yük,... gibi büyüklükler,

cebirsel kurallara göre ifade edilirler

Aşağıdaki büyüklüklerden hangisi vektöreldir?

- Sıcaklık
- Zaman
- Hacim
- Enerji
- Alan
- Yer değiştirme

Aşağıdaki büyüklüklerden hangisi vektöreldir?

- Sıcaklık : **Skaler**
- Zaman : **Skaler**
- Hacim : **Skaler**
- Enerji : **Skaler**
- Alan : **Skaler**
- Yer değiştirme : **Vektörel**

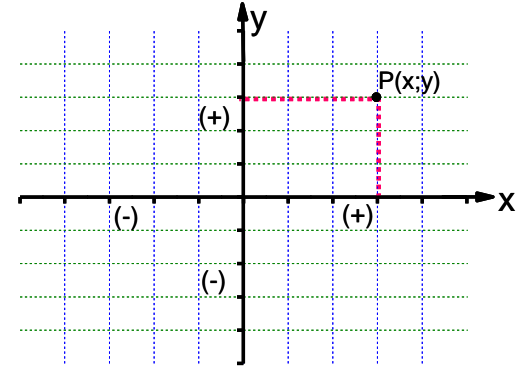

Konuya özgü kavramlar

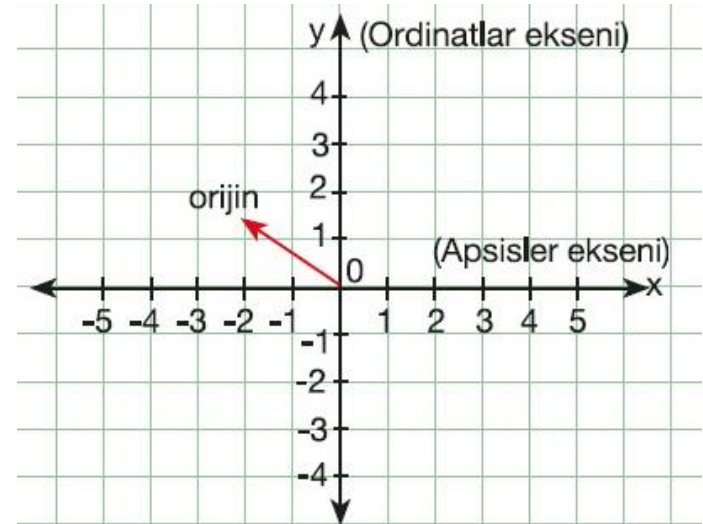
Vektörün bileşenleri,

Dik koordinat sisteminin eksenleri üzerindeki iz düşümlere denir,

Koordinat sistemi, uzaydaki bir konumu belirlemek için kullanılır,

Orijin, belli bir O referans noktası,

Konuya özgü kavramlar

Sıfır Vektör, Başlangıç ve bitim noktaları çakışık olan vektörler,

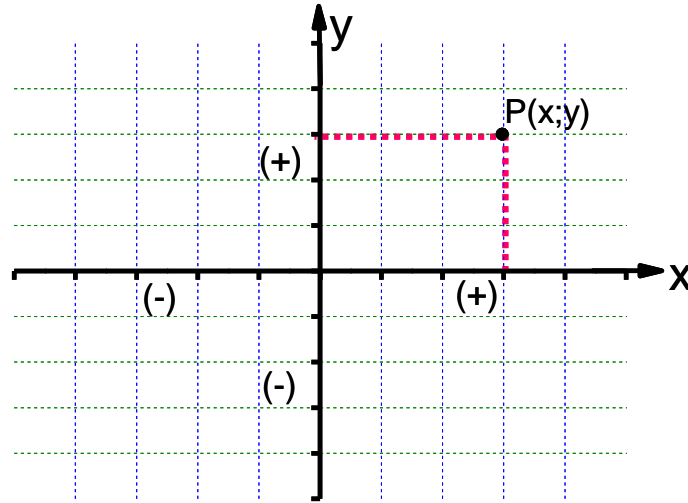
Kayan Vektör, Başlangıç noktası sabit bir doğru üzerinde değişen vektörler,

Serbest Vektör, Başlangıç noktası üzerinde hiçbir kısıt yoksa,

3.1 Koordinat sistemleri

Dik Koordinat Sistemi

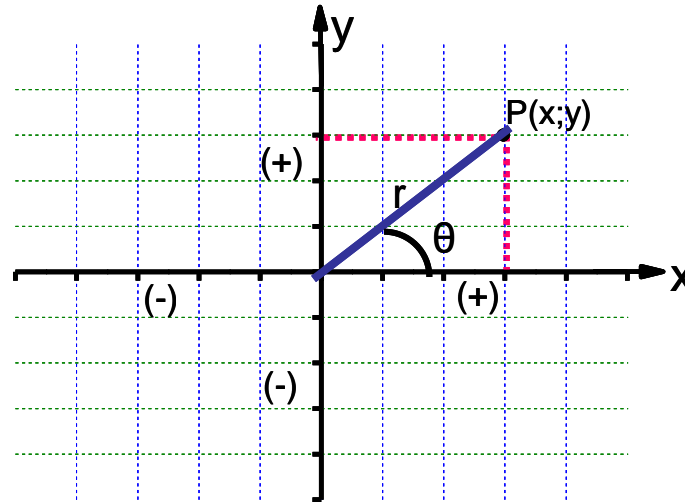

İki boyutlu dik koordinat sisteminde herhangi bir P
x eksenine ve y eksenine inilen dikmenin eksenleri kestiği
nokta belirlenir,

Bu noktalara **P'nin koordinatları denir.**

3.1 Koordinat sistemleri

Kutupsal Koordinat Sistemi

Kutupsal koordinat sisteminde herhangi bir P noktasının koordinatları θ ve r cinsinden verilir.

$P(\theta;r)$ koordinatı ile verilir.

Burada

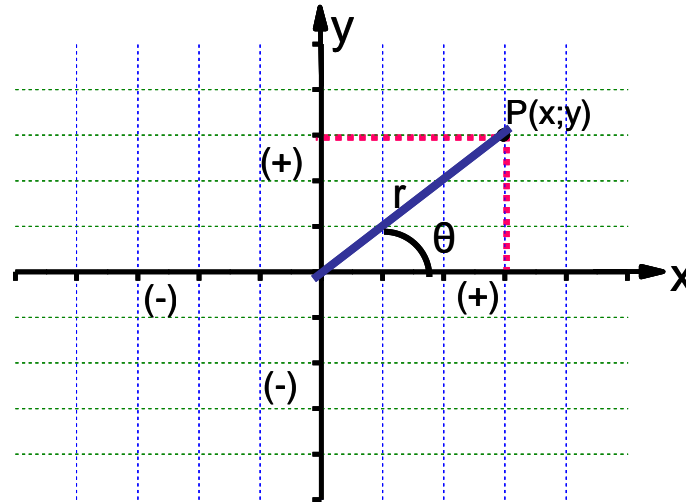
$$x = r \cos \theta$$

$$y = r \sin \theta$$

$$\tan \theta = y/x$$

3.1 Koordinat sistemleri

Kutupsal Koordinat Sistemi

Dik koordinat değerleri (x,y) biliniyor ise kutupsal koordinat değerleri (r, θ) bulunabilir;

$$r = \sqrt{x^2 + y^2}$$

$$\tan \theta = \frac{y}{x}$$

3.2 Vektörler

Vektörel Değer Nedir?

- Vektörün doğrultusu ve yönünü belirtir.
- Üzerinde ok işareti ($\rightarrow$) bulunur.

$$\vec{F} = (2\mathbf{i} - 3\mathbf{j} + 4\mathbf{k})\text{N}$$

i: değer x ekseninde karşılığı bulunduğu,

j: değer y ekseninde karşılığı bulunduğu,

k: değer z ekseninde karşılığı bulunduğu,

3.2 Vektörler

Vektörün skalar büyüklük :

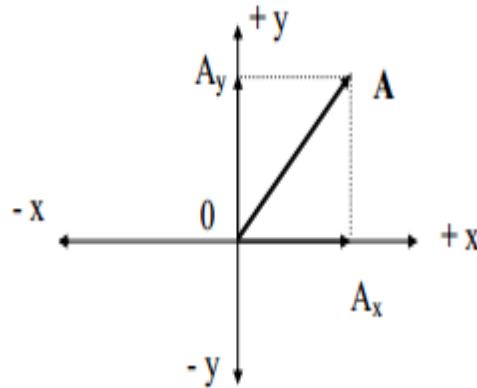
Vektörün x,y,z eksenleri üzerindeki değerlerin karelerinin kare köküne eşittir.

Ok işareti bulunmaz.

$$F = \sqrt{x^2 + y^2 + z^2}$$

3.3 Vektörlerin Bileşenleri

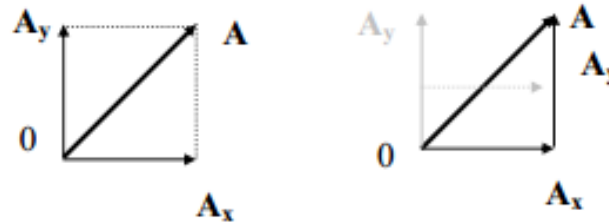
A vektörü dik koordinat sisteminde bileşenlerine ayrıldığında

A vektörünün her eksen üzerindeki izdüşümlerine bu vektörün bileşenleri denir.

3.3 Vektörlerin Bileşenleri

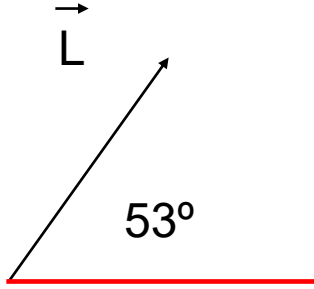
A_x : A vektörünün x-ekseni boyunca iz düşümü $|A_x| = |A| \cos \theta$

A_y : A vektörünün y-ekseni boyunca iz düşümü $|A_y| = |A| \sin \theta$

A vektörünü A_x ve A_y bileşen vektörlerinin toplamı :

$$|A| = \sqrt{|A_x|^2 + |A_y|^2}$$

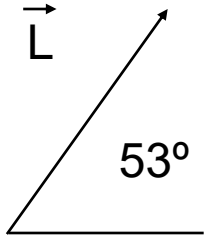
SORU

Yandaki şekilde görüldüğü gibi,
Yatayla 53° açı yapan 20 birim büyüklüğündeki L
vektörünün

Dik koordinat sisteminde gösteriniz.

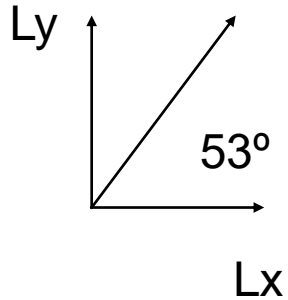
SORU

Yandaki şekilde görüldüğü gibi,
Yatayla 53° açı yapan 20 birim büyüklüğündeki L
vektörünün

Dik koordinat sisteminde gösteriniz.

çözüm.:

$$L_x = L \cdot \cos 53^\circ$$

$$L_x = 20 \cdot 0,6$$

$$L_x = 12$$

$$L_y = L \cdot \sin 53^\circ$$

$$L_y = 20 \cdot 0,8$$

$$L_y = 16$$

3.4 Vektörlerin toplanması

İki veya daha fazla vektör toplanırken
Birim ve boyutun aynı olduğuna dikkat
edilmeli,

Birinci vektörün bitiş noktasına diğer
vektörün başlangıç noktası taşınır !!!

3.4 Vektörlerin toplanması

Birinci vektörün başlangıç noktasıyla ikinci vektörün bitiş noktası birleştirilir ve yeni bir vektör çizilir.

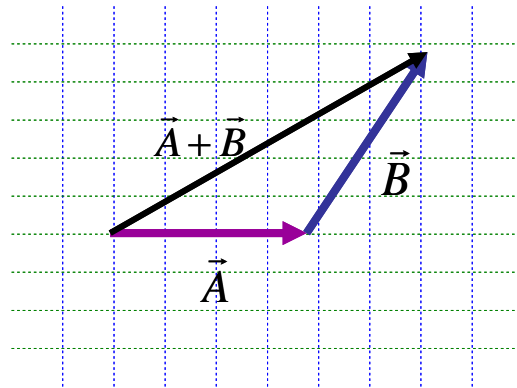
Not: Vektörler toplanırken işlem sırası önemli değil !

Vektörel toplama **değişme özelliğine** sahip bir işlemdir,

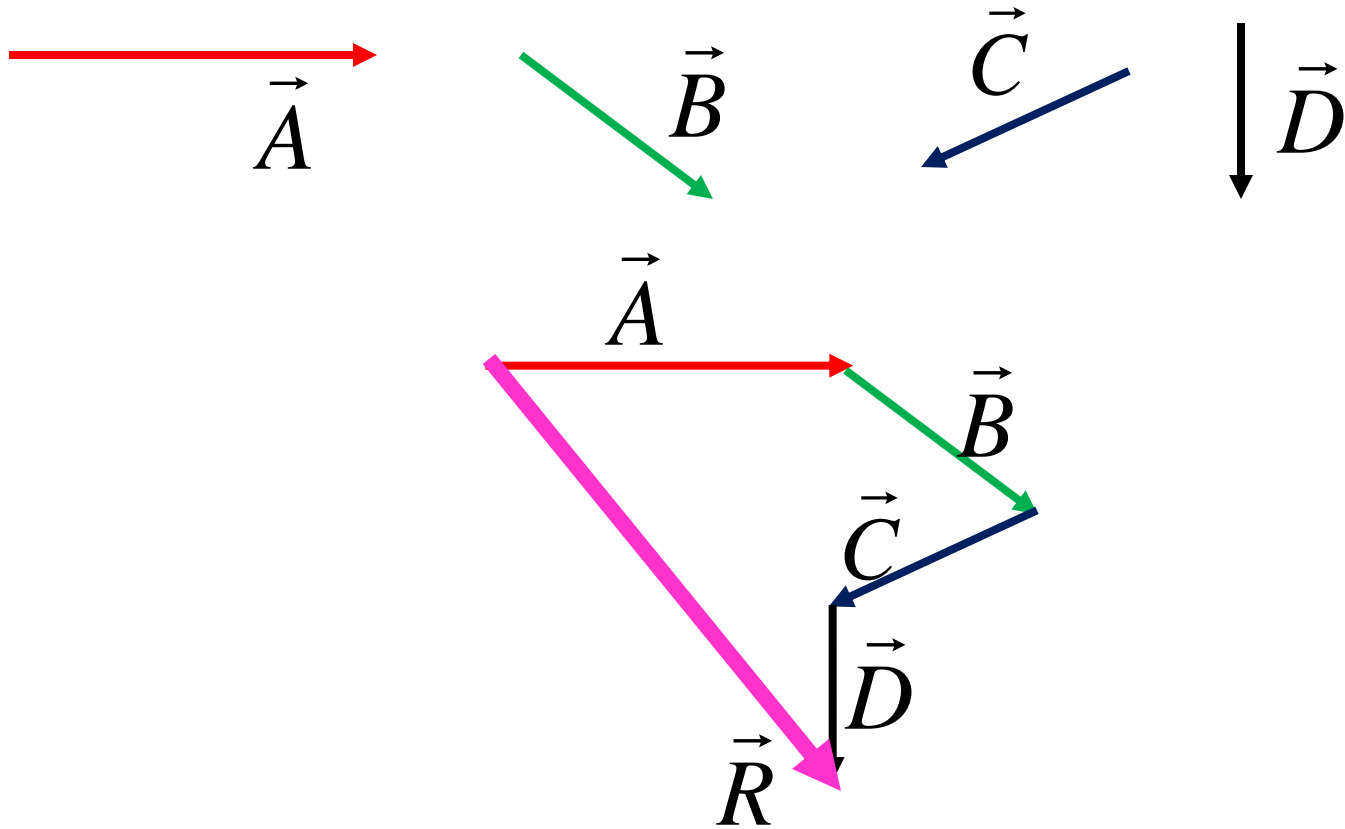

3.4 Vektörlerin toplanması

Uç uca ekleme yöntemi : ilk vektörün başlangıç noktasını son vektörün bitim noktası ile birleştirilir

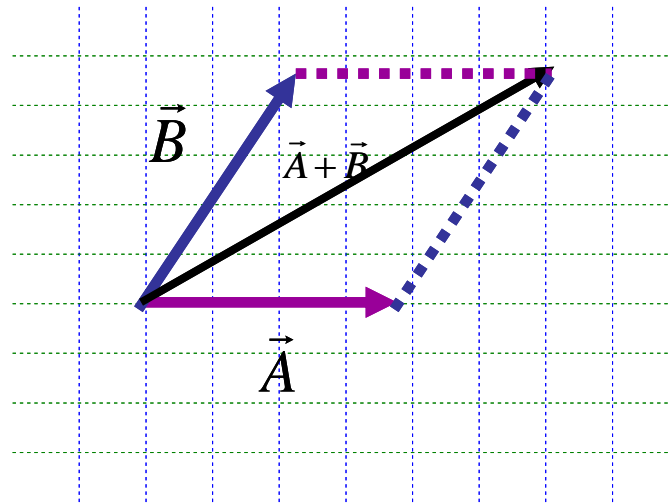
ÖRNEK

3.4 Vektörlerin toplanması

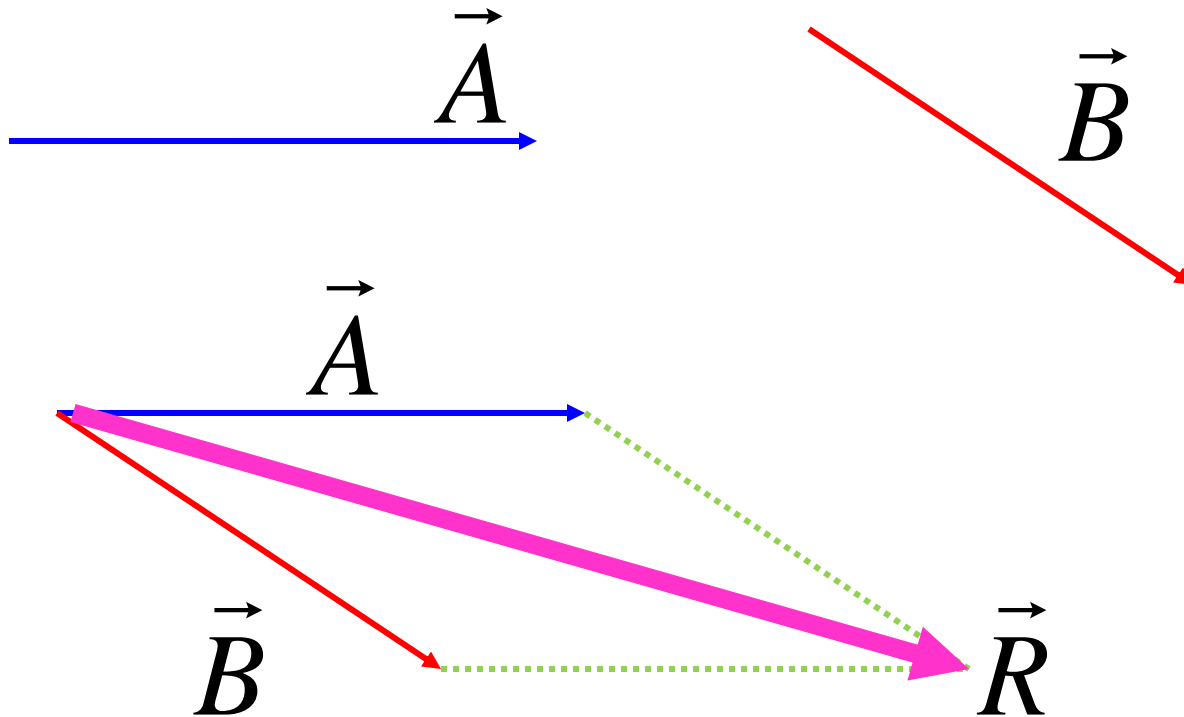
paralel kenar yöntemi:

$\vec{A} + \vec{B}$ toplam vektörü $\vec{A}$ ve $\vec{B}$ vektörlerinin oluşturduğu paralelkenarın köşegenlerinden birine eşittir

Paralelkenar Metodu

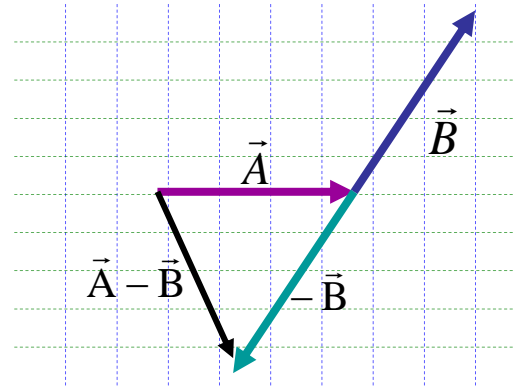
3.5 Vektörlerin çıkarılması

Çıkarma işlemi çıkarılan sayıyı -1 ile çarpıp, çıkan sayıyla toplamak demektir.

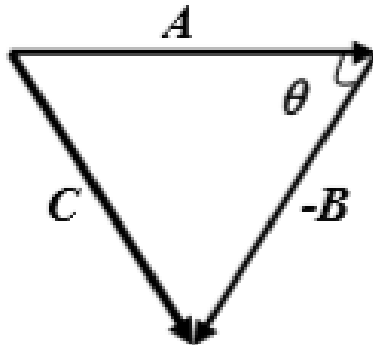
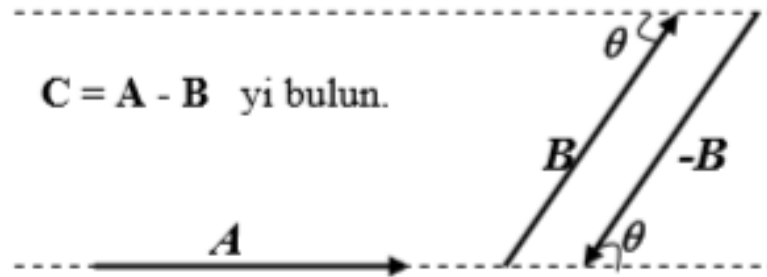
$$\vec{A} - \vec{B} = \vec{A} + ((-1) \vec{B})$$

$\vec{B}$ vektörünün yönünü değiştirip $\vec{A}$ vektörüyle toplanır

Uç uca ekleme yöntemi:

Uç-uca ekleme yöntemini uygulayalım:

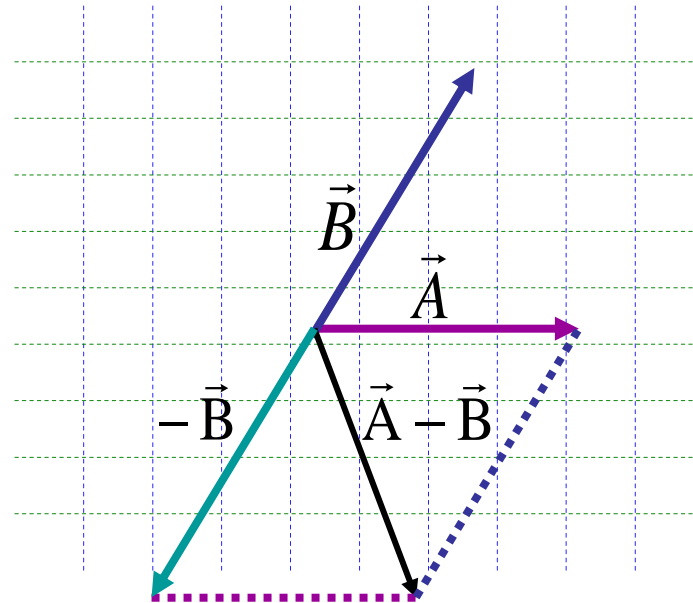

θ = iç açı

3.5 Vektörlerin çıkarılması

Paralel kenar yöntemi:

u ve v vektörlerinin tanımladığı paralelkenarın diğer köşegenidir.

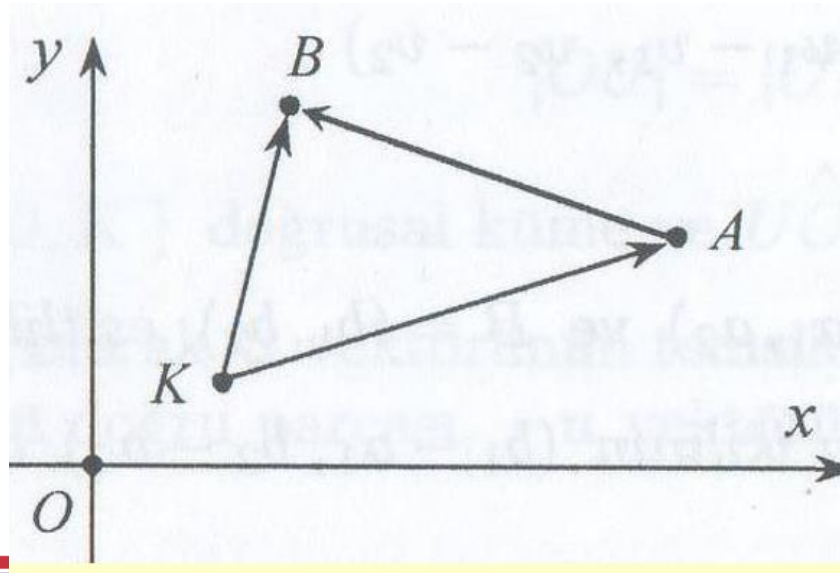

İki Noktanın Tanımladığı Vektör

Tanım: İki boyutlu uzayda (düzlemde) $\vec{A}(a_1, a_2)$, $\vec{B}(b_1, b_2)$ noktaları verilmiş olsun.

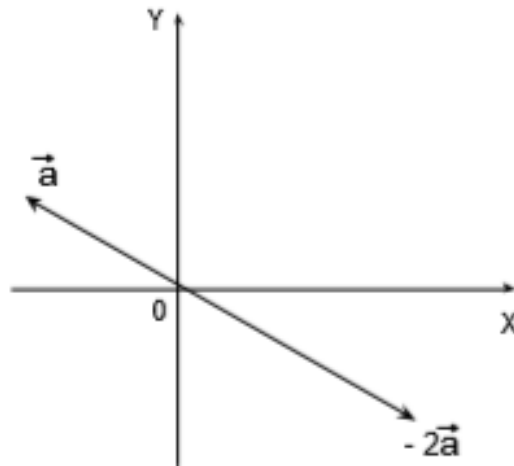
Düzlemdeki her K noktası için

$$\vec{KB} - \vec{KA} = \vec{AB}$$

SORU: $k = -2$ gerçel sayı ve $\vec{a} = (-3, 1)$ vektörünün $k \cdot \vec{a}$ vektörünü hesaplayınız?

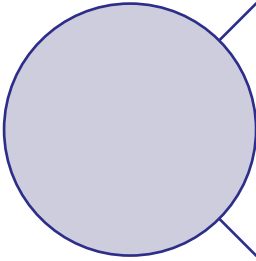
$$k \cdot \vec{a} = -2 \cdot (-3, 1) = (6, -2)$$

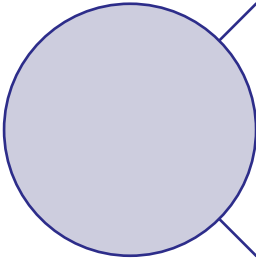
SORU: $k = -4$ gerçel sayı ve $\vec{a} = (-2, -1)$ vektörünün $k \cdot \vec{a}$ vektörünü hesaplayınız?

$$k * \vec{a} = -4 * (-2, -1) = (8, 4)$$

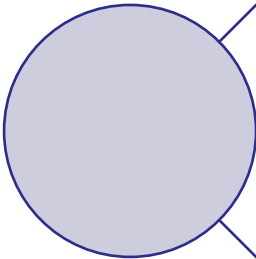
3.6 Birim vektör

Bir vektörün dik koordinat sisteminin eksenlerine olan iz düşümlerine o vektörün bileşenleri denir,

Vektörünün negatifini alınır,

İki vektörün toplamı elde edilirse çıkartma işlemi yapılmış olur.

3.6 Birim vektör

Büyüklüğü 1 birim olan vektörlere birim vektör denir,

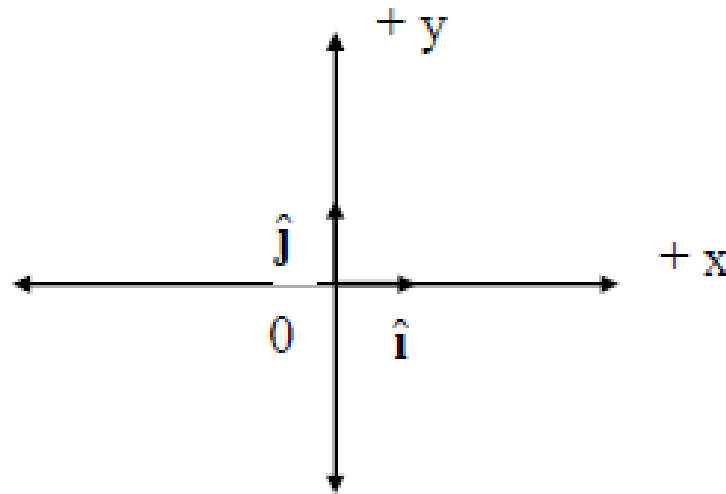
Dik koordinat sisteminde birim vektörler;

➤ i ,

➤ j ,

➤ k ile gösterilir.

3.6 Birim Vektör

x-ekseni boyunca tanımlayacağımız birim vektör= $\hat{i}$

y-ekseni boyunca tanımlayacağımız birim vektör= $\hat{j}$

Yönleri ise;

$\hat{i}$: +x yönünde;

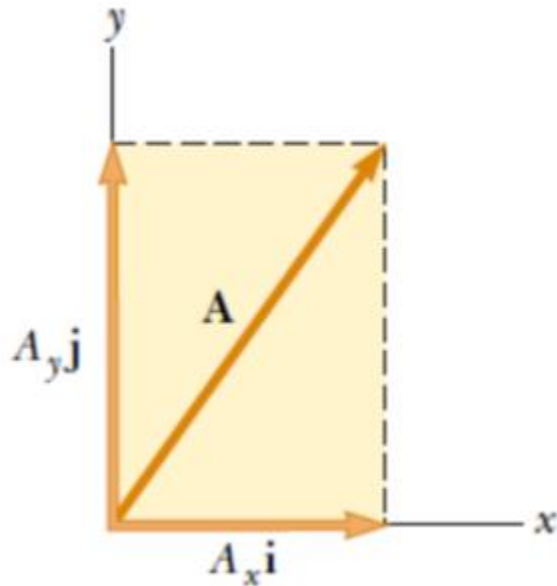
$-\hat{i}$: -x yönünde

$\hat{j}$: +y yönünde;

$-\hat{j}$: -y yönünde

3.6 Birim vektör

Birim vektörler yardımı ile xy düzlemindeki içerisindeki herhangi bir vektörü ifade edebiliriz.

$\vec{A}_x$: $\vec{A}$ vektörünün x eksenindeki iz düşümü

$\vec{A}_y$: $\vec{A}$ vektörünün y eksenindeki iz düşümü

KAYNAKLAR

R. A. Serway ve R. J. Beichner (Çeviri Editörü: K. Çolakoğlu), Fen ve Mühendislik için FİZİK-I (Mekanik), Palme Yayıncılık, 2005

Taşar, M.F., Orbay, M. (2009). Genel Fizik-II. Pegem Akademi, Ankara

Fiziğin Temelleri I, Temel Fizik Cilt1, Fishbane, Gasiorowicz, Thornton, 2003

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/281/mod_resource/content/2/iki%20boyutta%20hareket%20.pdf

http://erzurum.edu.tr/Content/Yuklemeler/Personel/Murat_AYDEMIR/Ders-517794.pdf

